

ПОРІВНЯЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ ПРОЦЕСУ МІГРАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ОДИНИЦЬ ДО ЗАГАЛЬНОВЖИВАНОВОГО УЗУСУ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ

COMPARATIVE STUDY OF THE PROCESS OF MIGRATION OF ECONOMIC UNITS TO THE COMMONLY USED ENGLISH AND UKRAINIAN LANGUAGES

Шелепкова І.М.,

orcid.org/0000-0001-9431-4868

старший викладач кафедри української філології та історії

Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

Професійна мова – це категорія історична, становлення якої пов'язане не тільки з науковим розвитком, але і з професійною діяльністю людини, оскільки на сьогодні мова фахівця, функціонуючи за загальномовними законами, набуває більш широких семантичних і структурних кордонів, виходить за межі загальномовної мови, підкреслюючи свою автономність.

У статті досліджено порівняльний процес міграції економічних одиниць до загальномовного узусу української та англійської мов, так як матеріал дослідження може слугувати підґрунтям для подальшого вивчення процесу міграції професійних одиниць як особливим чином організованого явища, що специфічно розвивається.

А тому в статті наголошено на потребі виокремити та обґрунтувати пріоритетні завдання, серед яких визначено: огляд підходів до поняття «професійна мова» в роботах відомих лінгвістів для визначення статусу досліджуваного феномена; розгляд питання співвідношення професійної та загальнолітературної мови; обґрунтування поняття «професійна лексика», визначення основних складових цієї лексики та вивчення процесів взаємодії професійних та загальномовних лексичних одиниць; установлення та порівняльний опис стадій переходу професійних лексем української та англійської мов зі спеціального реєстру до неспеціального; розгляд чинників, що впливають на міграцію термінологічних одиниць аналізованих мов загальнолітературною мовою; порівняльний аналіз особливостей процесу переходу терміна в загальномовний узус досліджуваних мов; визначення ролі спеціальних одиниць у збагаченні словникового складу української та англійської мов загального вжитку.

Для вирішення поставлених завдань у статті використано такі методи та прийоми лінгвістичного дослідження, як: лексико-семантичний компонентний аналіз; метод аналізу словникових дефініцій; описовий метод з його основними компонентами: спостереженням, інтерпретацією та узагальненням; порівняльно-лексикографічний аналіз словникових дефініцій; метод прямого тлумачення спеціальних одиниць.

Ключові слова: термін; термінологія; професійна та загальнолітературна мови; міграція економічних одиниць; узус; словниковий склад української та англійської мов.

Professional language is a historical category, the formation of which is connected not only with scientific development, but also with the professional activity of a person, since today the language of a specialist, functioning according to universal language laws, acquires wider semantic and structural boundaries, goes beyond the boundaries of commonly used language, emphasizing their autonomy.

The article examines the comparative process of migration of economic units to the commonly used English and Ukrainian languages, as the research material can serve as a basis for further study of the process of migration of professional units as a specially organized and specifically developing phenomenon.

Therefore, the article emphasizes the need to identify and justify priority tasks, among which are defined: a review of approaches to the concept of «professional language» in the works of famous linguists to determine the status of the studied phenomenon; consideration of the issue of the ratio of professional and general literary languages; justification of the concept of «professional vocabulary», definition of the main components of this vocabulary and study of processes of interaction of professional and commonly used lexical units; establishment and comparative description of the stages of transition of professional lexemes of the Ukrainian and English languages from a special register to a non-special one; consideration of the factors affecting the migration of terminological units of the analyzed languages into the general literary language; a comparative analysis of the features of the process of the transition of the term into the commonly used uzus of the studied languages; determination of the role of special units in enriching the vocabulary of Ukrainian and English languages in general use.

To solve the tasks, the article uses such methods and techniques of linguistic research as: lexical-semantic component analysis; the method of analysis of dictionary definitions; descriptive method with its main components: observation, interpretation and generalization; comparative and lexicographic analysis of dictionary definitions; method of direct interpretation of special units.

Key words: term; terminology; professional and literary languages; migration of economic units; uzus; vocabulary of the Ukrainian and English languages.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. На сьогодні, коли відбу-

лося становлення нової інформаційної парадигми та комп'ютеризація усіх видів діяльності, роль професійної лексики в збагаченні словникового

складу сучасної літературної мови невинно збільшується, що передбачає розгляд мови фахівців як одного з донорів для загальноновживаної мови.

Потрапляння лексеми в інше функціональне середовище впливає на термінологічне значення спеціальної одиниці, а отже, сприяє появі нових закономірностей існування цих одиниць, що робить професійну мову цікавим об'єктом лінгвістичного дослідження.

Завданням дослідження є порівняльне вивчення процесу міграції економічних одиниць до загальноновживаного узусу англійської та української мов, що передбачає виявлення закономірностей переходу цих лексем у загальне вживання та сприяє визначенню ролі мови фахівців у збагаченні словникового складу загальнолітературної української та англійської мов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми. Проблема вивчення термінології висвітлена в наукових працях таких українських дослідників, як: І. К. Білодід, Т. Р. Кияка, Т. І. Панько [6], І. М. Кочан [2], А. В. Крижанівська [8] та інших. Особливості опрацювання термінологічної лексики в лексикографічних джерелах (зокрема й у 11 загальномовних словниках) досліджували: Л. С. Паламарчук, В. О. Винник, В. В. Жайворонок, В. О. Балог, Л. О. Симоненко, Л. М. Полюга, Л. Г. Боярова та інші.

Загальним теоретичним питанням термінології, дослідженню окремих галузевих терміносистем присвячено праці українських науковців: І. М. Кочан [2, С. 25], Т. І. Панько [6], Л. О. Симоненко, М. П. Годованої, Л. В. Іващенко, Л. В. Туровської, Г. В. Чорновол, І. А. Ярошевич, І. М. Шелепкової [9, с. 247 – 276], Л. А. Халіновської, Н. Л. Краснопольської та інших.

Аналіз наукової літератури показав, що, незважаючи на численні дослідження, присвячені проблемі професійних мов, серед лінгвістів немає єдиного розуміння вивчення процесу міграції економічних одиниць до загальноновживаного узусу англійської та української мов.

З погляду лінгвістів традиційного напрямку, аналізована мова не належить до загальнолітературної мови, оскільки терміни мають специфічні особливості щодо змісту і щодо висловлювання.

Представники Празької школи (Б. Гавранек, 1963; Я. Гороцький, 1970; В. Конецький, 1969; Матезіус, 1972; І. Коржнек, 1974) та британські вчені (Дж. Лайонз, 1979; Я. Малей, 1994; Д. Кристал, 2000 та ін), визнаючи особливістю

спеціальної лексики її відмінну функцію – вираження спеціального поняття – розглядають терміни як мовні засоби особливого функціонального стилю.

У свою чергу, німецькі вчені (В. Шмідт, 1968; Л. Хоффманн, 1976) визнають професійну мову функціональним різновидом, так як її межі виходять за рамки загальнолітературної мови, але вона функціонує за загальномовними законами. Автор українських граматик, Модест Левицький, виступав проти невиправданого уживання чужих слів, коли в цьому немає ніякої потреби [3, С. 6 – 7].

У нашій роботі, наслідуючи представників функціонального напрямку, мова, що розглядається, є самостійним функціональним різновидом національної мови. Ця думка пояснюється тим, що мові професійної комунікації притаманні функції (дефінітивна, функція концентрування професійно-спеціального знання та функція відкриття нового знання); структурно відокремлені засоби вираження (терміни) та специфічний словотвірний апарат (використання аббревіації та символічно-літерно-цифрових позначень).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Актуальність дослідження визначається необхідністю опису, систематизації та аналізу механізму входження термінів у загальнолітературну мову, особливостей їх сприйняття та вживання носіями мови, що також робить актуальною спробу висвітлення термінологічної лексики за межами спеціального регістру та сприяє визначенню її ролі в збагаченні словникового складу загальнолітературної мови. Інтеграційні міжнародні контакти зумовлюють важливість порівняльно-зіставного вивчення процесу міграції професійних одиниць в українській та англійській мовах.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Для розкриття теми дослідження ми використовували економічну сферу діяльності, оскільки зазначена професійна складова має особливе значення в житті сучасного суспільства.

Об'єктом дослідження є лексичні одиниці економічної сфери діяльності, що функціонують у загальноновживаній лексиці української та англійської мов, а також розглядаються особливості процесу міграції спеціальних одиниць у аналізованих мовах.

Формулювання мети статті:

– дослідити процес міграції одиниць економічної сфери діяльності в загальноновживаній узус на матеріалі двох мов – української та англійської;

– виявити особливості функціонування цих лексем у складі загальнолітературної української та англійської мов;

– вивчити чинники, що впливають на перехід економічних термінів у загальноновживану мову;

– проаналізувати способи збагачення загальноновживаної лексики аналізованих мов одиницями економічної термінології;

– виокремити терміни «детермінологізація», «деспеціалізація», «професійна лексика», «загальноновживана мова».

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Професійна лексика (сукупність усіх лексичних засобів, пов'язаних із професійною діяльністю людини), до складу якої входять терміни, професіоналізми та номенклатурні найменування, посідає важливе місце в загальній лексико-семантичній системі мови. Але, утворюючи свою термінологічну систему, вони принципово відрізняються від загальнолітературної лексики.

Між зазначеними вище пластами відбувається постійна взаємодія, що виявляється у процесах термінологізації та детермінологізації. Під термінологізацією ми розуміємо перехід загальноновживаних слів до термінології. Неоднозначне трактування терміна «детермінологізація» серед лінгвістів вносить розбіжності в розуміння цього процесу, вважаючи, що детермінологізацією можна назвати вже сам факт появи спеціальної одиниці у загальноновживаній мові. Інша група вчених вважають детермінологізацією лише розвиток професійної одиницею, ужитої в загальнолітературній мові, переносного значення.

«Детермінологізація (від лат. de... – префікс із значенням віддалення, припинення, скасування, усунення, термін і грец. логос – слово, вчення) – перетворення терміна на загальноновживане слово» [9, с. 139–140.] або «Детермінологізація – соціально мотивоване явище міграції термінів за межі своїх терміносистем» [1, с. 289].

Побутують точки зору, згідно з якими детермінологізація відбувається, коли реалія, яку позначає термін, перетворилася на побутову, або якщо термін вийшов за межі терміносистеми і функціонує в загальноновживаній мові [5].

Продуктивність процесу термінологізації загальноновживаної лексики, як стверджує Г. Наконечна, останнім часом знизилася (основними способами вторинної номінації є метафоризація та метонімізація), однак детермінологізація як мовносуспільне явище набуває значного поширення у зв'язку зі зростанням загального рівня освіченості людей, стрімким

поповненням терміносистем новими одиницями, що пов'язано із сучасними можливостями комунікації, інтелектуалізації суспільства [4, с. 11 – 37].

Міграція термінів у загальноновживаній узус відбувається завдяки різним видам масмедіа (у даному випадку друкованим виданням та телевізійним інформаційним програмам). Проникаючи в неспеціальний реєстр, лексика, що розглядається, збагачує загальноновживану мову. При вивченні процесу переходу термінологічних одиниць у загальнолітературну мову на прикладах економічної лексики української та англійської мов нами було зазначено, що цей процес не є стихійним, у ньому виділяються два етапи деспеціалізації та детермінологізації, які, у свою чергу, відбуваються за кількома напрямками.

Деспеціалізація професійних одиниць у статті представлена як функціонування спеціальних лексем у загальнолітературній мові із збереженням основного значення. У цьому випадку термін входить до неспеціального тексту без або за допомогою коментаря.

Уведення терміна в загальноновживаній узус без коментарів розраховане на повне розпізнавання аудиторією значення терміна.

Наприклад: «Деякі банки і за конвертацію візьмуть комісію»; «*American Airlines is modifying its popular NetSAvers discount weekend getaway fare program*».

«Конвертація – переведення вартості однієї національної валюти в іншу, що здійснюється за певною шкалою» [1, с. 563];

«комісія – угода, за якої одна сторона (комісіонер) зобов'язується за дорученням іншої сторони (комітента) за винагороду провести операцію від свого імені, але в інтересах і за рахунок комітента, а також плата за здійснення такої операції».

Брокерська комісія – плата за посередницьку та консультативну діяльність.

Котирувальна комісія – біржова комісія, яка реєструє та публікує курси цінних паперів та ціни товарів.

Брати (взяти) на комісію – брати для (продажу) за певну винагороду.

Здавати (здати) на комісію – давати посередникові для продажу за певну винагороду.

Плата комерційному банку за проведення операцій за дорученням і за рахунок клієнта» [1, с. 559].

Існує кілька способів введення терміна з коментарем: 1) термін + пояснення; 2) термін + визначення (коментар, дефініція); 3) термін + синонім; 4) термін + етимологія.

1. Терміни з поясненням. Можуть бути співвіднесені з різними моделями у різних мовах, де загальними структурами для досліджуваних мов визнаються «термін + пояснення» з використанням пояснення, вираженого дієприкметником, дієприкметниковим зворотом або підрядним реченням («Наприкінці ХХ століття існувало безліч комерційних магазинів, що поширювали імпорتنі «дикивинки», які відігравали роль наших сучасних бутиків і були єдиним досягненням тогочасної торгівлі»); з використанням простих речень («Вклади в золото вважаються надійними, високоліквідними та зручними»).

Наприклад, «магазин. 1) Приміщення для роздрібною торгівлі; крамниця.

Комісійний магазин – магазин, який приймає товари на комісію у населення для продажу за договірними цінами.

Кредитний магазин – підприємство оптово-роздрібною торгівлі, яке через мережу своїх брокерських контор розміщує кошти фізичних та юридичних осіб за найвищими процентними ставками під гарантії банків і страхових компаній.

2) Приміщення для зберігання запасів харчування, боєприпасів, деталей і т. ін.; комора, склад. [1, с. 634];

Бутик. 1) Невеликий магазин, де продаються модний фірмовий одяг і різні аксесуари. 2) Невелика вузькоспеціалізована брокерська фірма з обмеженим колом клієнтів.» [1, с. 104].

Специфікою англійської мови в даному випадку є використання повної («*The money was owed on dollar-denominated bonds known as MinFins, short for Ministry of Finance, were issued to compensate companies and individuals whose hard-currency accounts were frozen in 1991*») та неповної інфінітивної конструкції у вигляді коментаря («*With labor shortage to examine how the company treat employees to keep their talents*»).

2. Терміни з визначенням (коментарем, дефініцією).

У аналізованих мовах однаково представлені 3 способи презентації лексеми, що дефінується:

1) термін з дефініцією («*Taking care of children, women accumulate fewer pensions (credits for retirement's income) in comparison with men*»);

2) термін з постдефініцією («*Якщо берете приміщення в оренду, то обов'язково звертайте увагу на умови оренди, в яких оговорюються права та обов'язки орендаря, можливі витрати та видимий дохід*»);

3) термін із прихованою дефініцією («*Ми відкриті для спілкування та готові навчити здібних людей своєму бізнесу, довіряючи їм право роз-*

вивати наші товарні знаки за системою франчайзинг. Тепер з нашою торговою маркою та фінансовою підтримкою ви отримуєте готовий рецепт успіху»).

3. Терміни з синонімами. Також є в обох аналізованих мовах: «*Найперспективніші вклади на сьогоднішній день – інвестиції в людину*»; «*But do you gain extra pension or stock-option benefits? With extended payments periods?*».

Наприклад, «вклад 1) Грошова сума, внесена на збереження до ощадної каси або державного банку.

Переведення грошей у менш ліквідну форму для отримання прибутку.

Безстроковий вклад – вклад, збереження якого не обмежене заздалегідь встановленим терміном.

Виграшний вклад – заощадження, дохід за якими виплачується у формі грошових виграшів.

Вклад до запитання – вклад, призначений для поточних розрахунків.

Вклад на пред'явника – вклад, за якого в ощадній книжці не вказують прізвища власника.

Довготерміновий вклад – вклад, вилучення якого допускається лише після закінчення певного строку (року і більше).

Іменний вклад – вклад на конкретну особу.

Інвестиційний вклад – вкладення грошових сум у державні цінні папери.

Нагромаджуваний вклад – вклад, за умовами якого вкладник має право і зобов'язаний поповнювати його.

Нерухомий вклад – вклад, за яким протягом тривалого часу не здійснювалися операції.

Ощадний вклад – кошти, внесені фізичною особою в банк на збереження до запитання.

Строковий (терміновий) вклад – кошти, розміщені в банку на конкретно зазначений термін.

Умовний вклад – грошовий вклад, що його внесено однією особою на ім'я іншої особи, яка має право розпоряджатися вкладом лише в разі дотримання певних умов.

Фіктивний вклад – зарахований на депозит кредит, що його надано банком своєму клієнту.

Цільовий вклад – зазвичай довготерміновий та високодохідний вклад, що його розміщено у банку з наперед визначеною метою.» [1, с. 192];

«інвестиція 1) Дія за знач. інвестувати. 2) Грошові, майнові, інтелектуальні цінності, що їх вкладають у різні види діяльності у виробничій та невиробничій сферах; вкладення, вклад.» [1, с. 495].

4. Терміни з етимологією. Цей спосіб характерний лише для української мови: «*Перевага зараз надається офішорним компаніям*».

Наприклад, «офшорний».

Офшорна зона – частина території держави, на якій діє безподатковий режим.

Офшорна компанія – іноземна компанія, яка має спеціальний статус щодо податкових пільг і не підлягає національному регулюванню.

Офшорний центр – а) те саме, що офшорна зона; б) організація, яка спеціалізується на реєстрації офшорних компаній.» [1, с. 869]).

Проаналізований матеріал демонструє, що при деспеціалізації економічних одиниць в англійській мові в загальноновживаний дискурс термін вводиться частіше без коментарів, тоді як у українській мові – з коментарем.

Під детермінологізацією професійних лексем розуміється функціонування термінів у загальноновживаній мові при формуванні нового нетермінологічного значення.

Це семантичне утворення можливе після деспеціалізації. Виділяються такі напрями цього процесу: детермінологізація з метафоризацією, сленгізацією, фразеологізацією значення.

1. Детермінологізація із метафоризацією значення. При міграції економічного терміна в загальноновживаній узус за допомогою метафоричного перенесення в більшості випадків ця одиниця набуває нового значення, в основі якого є подібність форми, функцій або подібність емоційних вражень. Так, лексеми «інвестиція, інвестиційний» із метафоричним перенесенням у словосполученні «інвестиційний дощ» та без метафоричного значення наведено нижче.

Наприклад, «інвестиція».

Банківські інвестиції – вкладання банківських ресурсів, як правило, на тривалий строк.

Виробничі інвестиції – інвестиції, що направляються на нове будівництво, реконструкцію, розширення та технічне переозброєння діючих підприємств.

Державні інвестиції – інвестиції, що створюються із коштів державного бюджету.

Інноваційні інвестиції – інвестування, що його здійснюють для реалізації технологічних інновацій у діяльність підприємства.

Іноземні інвестиції – інвестиції, що вкладаються зарубіжними інвесторами.

Інтелектуальні інвестиції – інвестування підготовки фахівців, наукових розробок і т. ін.

Капітальні інвестиції – вкладення коштів у придбання нерухомої власності та інших основних фондів, які підлягають амортизації.» [1, с. 495].

Метафоризований термін у неспеціальному реєстрі виконує три функції: 1) інформативну;

2) створення додаткового образу; 3) передачі ставлення автора до предмета, явища, подій тощо.

2. Детермінологізація зі сленговим значення.

Корпус детермінологізованих слів, які набули статусу сленга у загальноновживаній мові, значний в обох аналізованих мовах. Однак цей процес має значний інтерес для аналізу морфологічних особливостей сленга-терміна.

Під сленгом нами розуміється: «1) Розмовний варіант професійного мовлення; жаргон. 2) Жаргонні слова або вирази, характерні для мовлення людей певних професій або соціальних прошарків» [1, с. 1342].

У роботі окремо виділимо українські лексеми зі сленговим значенням на позначення назви власне грошей, назви валюти, назви грошових одиниць, назви певної кількості грошей: *бабки (гроші* [1, с. 263]), *баблосики, тугрики, капуста (долари США (з огляду на зелений колір)* [1, с. 522]), *лавандос, убиті єноти* тощо.

В англійському сленгу нами було виявлено: *shekels, dinero, doubloons, bees and honey, simoleon* тощо.

Українські лексеми зі сленговим значенням на позначення назви грошових одиниць (купюр різної вартості) в українському сленгу нами було віднесено: *кусок, лимон (один мільйон грошей* [1, с. 614), *кілобакс* тощо.

В англійському сленгу нами було виявлено: *ton* (сто фунтів стерлінгів), *monkey* (п'ятсот фунтів стерлінгів), *pony* (двадцять п'ять фунтів стерлінгів) тощо.

Українські лексеми зі сленговим значенням на позначення великої суми грошей або великої купюри: *крупняк*.

В англійському сленгу на позначення великої суми грошей або великої купюри виділимо, наприклад: *big bucks* (велика сума грошей), *peanut* (незначна сума грошей), *megabuck* (мільйон доларів).

Українські лексеми зі сленговим значенням на позначення назви прибутку, виплат: *пенсія* (на позначення «стипендія»), *калим* (плата за зроблену приватним чином послугу; *хабар* [1, с. 515]), *хабар* тощо.

В англійському сленгу на позначення назви прибутку, виплат було зафіксовано: *greengages* (зарплата), *rock of ages* (зарплата), *melon* (прибуток) тощо.

Українські лексеми зі сленговим значенням на позначення назви грошей, що використовуються з певною метою або призначені для певних цілей: *ничка (гроші чи запаси на чорний день)*.

В англійському сленгу на позначення назви грошей, що використовуються з певною метою

або призначені для певних цілей зафіксовано: *mad money* (гроші на чорний день), *dropsy* (гроші, призначені для підкупу або хабаря).

У досліджуваних мовах ми виявили також такі структурні перетворення:

1) N – Adj (іменник – прикметник): *аванс* – (без)авансовий; *bank* – *bankable*;

2) N – V (іменник – дієслово): *аванс* – *авансувати*; *bankroll* – *to bankroll*;

3) N – Adv (іменник – прислівник): *аванс* – *авансом*; *assurance* – *assuredly*.

Наприклад,

«Аванс. 1) Гроші, що їх перераховують згідно з договором наперед у рахунок наступних платежів за виконані роботи чи надані послуги; завдаток.

2) Гроші, що їх видають працівникові в рахунок належної йому заробітної платні.

3) аванси, -ів, Про те, що було надано або обіцяно наперед і що необхідно виправдати, підтвердити в майбутньому. [1, с. 3];

Авансувати. Видавати аванс кому-небудь. [1, с. 4].

Авансом 1) У рахунок майбутньої виплати; наперед. 2) Заздалегідь. Сплатити авансом. [1, с. 4]».

3. Детермінологізація із фразеологізацією значення. Термінологізми спочатку поєднуються у спеціальні слова, які далі, мігруючи, постають як словосполучення неофіційного характеру («Як ви вирішуєте цю ситуацію: самі чи за допомогою дилерського каналу?» (розповсюджувач потрібної інформації), «To keep the market, businessmen get the goods on their business rivals» (зібрати компромат)»).

Наприклад, «дилерський.

Дилерська діяльність – а) здійснення угод з майном суб'єкта підприємницької діяльності; б) на фондовому ринку – здійснення угод купівлі-продажу цінних паперів від свого імені і за свій рахунок.

Дилерські знижки – цінові знижки в сумі, яка покриває власні витрати дилера на продаж та сервіс, а також забезпечує йому обумовлений прибуток.» [1, с. 295];

«компромат. Інформація, яка компрометує кого-небудь. Збирати компромат.» [1, с. 562].

Аналіз україномовних детермінологізованих одиниць економічної сфери показав, що після детермінологізації переважна більшість термінів стає метафоризованими одиницями, а незначна частина переходить до сленгу або до складу фразеологізмів.

Під час дослідження було виявлено причини переходу спеціальних лексем у загальнозви-

вану мову. Серед екстралінгвістичних причин виділимо:

– належність термінології до інформаційно-пріоритетного та інформаційно-актуального полів, інформаційно-пріоритетне поле – це термінологічне поле тієї сфери діяльності, яка на певному етапі стала відігравати значну роль у суспільному житті, а інформаційно-актуальне поле зміщує пласт вже прийнятих термінологічних лексем з пасивного словника до активного;

– визнання професійних одиниць ефективним інфономічним засобом (інформація + економія) загальнолітературної мови, оскільки термін реалізує загальнономовний принцип економії коштів,

– мода на інтелектуалізацію висловлювання та демократизація суспільства.

До інтралінгвістичних основ міграції професійних лексем ми відносимо реалізацію лінгвістичного закону мовної економії та усунення екстенсії терміна при міграції у загальнозвичану мову.

Проникнення терміна в інше функціональне середовище супроводжується появою низки особливостей цієї одиниці. На семантичному ярусі після деспеціалізації терміни розширюють синонімічні ряди загальнолітературної мови.

В англійській мові це відбувається за рахунок утворення терміноабревіатур:

– ініціальних (*UD, c.i.f., C.O.D.*) і усічених абревіатур (*def. (deficit), dis. (discount), vac (vacation)*);

– гібридних утворень (*T-bill, B2B, D/N, P&L*);

– терміноакронімів (абревіатура, що складається з початкових літер або звуків слів твірного словосполучення) (*JOB (just over broke), CAR (compound annual return), PAYE (pay as you earn)*).

В українській мові це відбувається за рахунок іншомовних запозичень, утворених за допомогою

• оригінального запозичення:

– демпінг (damping): «експорт товарів за значно нижчими цінами, ніж на внутрішньому і світовому ринках, з метою витіснення конкурентів.

Валютний демпінг – вивіз з країни товарів за цінами, нижчими, ніж світові, до країн із твердішою, ніж національна, валютою.

Товарний демпінг – експорт товарів за зниженими цінами, тобто нижче цін внутрішнього ринку» [1, с. 283];

– андерайтер (underwriter): «1) маклер, який займається операціями із цінними паперами. 2) Фізична або юридична особа, яка гарантує, за певну винагороду, емітентові цінних паперів їх продаж на ринку на узгоджених умовах» [1, с. 30];

– фритредер (fee-trader):

«фритредер – прихильник фритредерства» [1, с. 1550];

«фритредерство 1) Напрям в економічній теорії та політиці, що характеризується вимогами вільної торгівлі, невтручанням держави в економічне життя країни. 2) Вільна торгівля» [1, с. 1550];

– індемнітет (amends): «у міжнародному праві – компенсація, відшкодування збитків.

Парламентський індемнітет –

а) привілей депутатів парламенту, що полягає у їх невідповідальності за певні дії (заборона переслідування депутата за будь-які дії, здійснені ним під час виконання депутатських обов'язків, таких як промова у парламенті, голосування, участь у комісіях та ін.);

б) винагорода (депутатів) за парламентську діяльність, включаючи покриття витрат на резиденцію, листування, поїздки тощо» [1, с. 495];

– маклерство (brokerage): «посередництво в укладанні торговельних та біржових угод; факторство. Посередництво в розв'язанні різних побутових справ» [1, с. 638];

• **змішаного запозичення:**

– денонсація (denouncement): «повідомлення однією державою іншій про відмову від укладеного між ними договору» [1, с. 284];

– емісія (emission): «випуск банкнотів, паперових грошей та цінних паперів. Емісія грошей.

Емісія грошей – випуск в обіг грошей як у готівковій, так і в безготівковій формах.

Емісія карток – діяльність банківської установи з випуску платіжних карток, відкриття рахунків клієнтам і виконання розрахунків за із застосуванням виданих нею платіжних карток.

Емісія цінних паперів – випуск в обіг акцій, облигацій, скарбничих зобов'язань та інших цінних паперів.

Фідуціарна емісія – випуск банкнот та інших грошових знаків, які не забезпечені запасом золота емісійного банку» [1, с. 349];

– бізнес-леді (businesswoman): «жінка, що займається бізнесом» [1, с. 80];

• **терміноабревіатур:**

– ініціальні:

ПДВ – податок на додану вартість: «форма вилучення в бюджет частини додаткової вартості, яка створюється на усіх стадіях виробництва і визначається як різниця між вартістю реалізованих товарів, робіт та послуг та вартістю матеріальних витрат, віднесених на витрати виробництва та обігу» [1, с. 1007];

– усічені:

акциз: «вид непрямого податку на продукти масового споживання (цукор, горілку, тютюнові вироби і т. ін.), що його підприємці включають у продажну ціну» [1, с. 20];

бартер: «1) Одна з форм економічного співробітництва, за якої взаєморозрахунки між партнерами здійснюються не грошима, а товарами чи послугами. 2) Безвалютна, але оцінена та збалансована відносно вартості товарообмінна операція, яка передбачає здійснення розрахунків за товари в будь-якій відмінній від грошової форми» [1, с. 63];

інкасо: «одержання банком грошей за дорученням клієнта й зарахування цих грошей на його банківський рахунок.

Документарне інкасо – інкасо товарних документів або фінансових документів, які супроводжуються товарними документами.

Інкасо векселів – операція з пред'явлення векселів до платежу та отримання за ними платежу.

Інкасо з наступним акцептом – форма банківських безготівкових розрахунків, за якої оплату здійснюють відразу після подання розрахункових документів, а їх акцепт – згодом, після оплати.

Інкасо чеків – переказ грошей з рахунків осіб, які виписують чек, на рахунки отримувачів чеків» [1, с. 498].

Крім того, під час дослідження порівняльного процесу міграції економічних одиниць до загальноновживаного узусу української та англійської мов встановлено, що ступінь освоєння економічних термінів загальнолітературною мовою залежить від належності одиниць до інформаційно-пріоритетного та інформаційно-актуального полів, а також від професійних та гендерно-вікових параметрів дискурсантів.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Роль терміна в неспеціальному тексті важко переоцінити, адже мігруючи в полі іншого функціонального режиму, спеціальні одиниці мов, що розглядаються, у загальноновживаному узусі виконують такі функції: 1) номінативну, 2) оцінну, 3) функцію створення додаткового образу та (або) комічного ефекту; 4) функцію підвищення соціальної престижності висловлювання.

Виходячи із проаналізованого матеріалу, дійшли висновків, що:

– закономірності переходу спеціальних одиниць у загальноновживаний узус української та англійської мов характеризуються переважно типологічно подібними рисами та конкретно-мовними відмінностями;

– міграція професійних одиниць у загальноновживану лексику відбувається поетапно: виділя-

ються два наступні один за одним етапи: деспеціалізація та детермінологізація;

– процес переходу досліджуваних одиниць у загальноновживаний дискурс відзначений зрушеннями у значенні цих одиниць. Проникнення терміна відбувається, з одного боку, внаслідок розширення екстенсії спеціальних одиниць, з іншого – є результатом належності цієї одиниці до інформаційно-актуального чи інформаційно-пріоритетного поля;

– ступінь освоєння аналізованих одиниць в українській та англійській мовах знаходиться у значній залежності від факту належності спеціальної лексеми до термінологічного поля (пріоритетного, актуального), а також від професійних, гендерно-вікових характеристик дискурсантів.

Отже, професійна лексика, проникаючи до словникового складу загальнолітературної української та англійської мов, з одного боку, розширює синонімічні ряди загальноновживаних лексичних засобів, тим самим доповнюючи словниковий

склад загальноновживаної мови новими лексичними засобами, а з іншого – збагачує загальноновживаний узус досліджуваних мов як кількістю нових одиниць, а й якістю, створюючи нові спеціальні лексеми з нетермінологічним значенням.

Лінгвістичний аналіз економічної термінології та вивчення порівняльного процесу міграції економічних одиниць до загальноновживаного узусу української та англійської мов є цінними для мовознавців, тому що отримані результати можуть бути корисними у розробці типологічних та контрастно-мовних закономірностей переходу спеціальних одиниць у загальноновживану лексику, а також із подальшою можливістю використання результатів дослідження з проблем термінознавства, лексикології сучасної української та англійської мов; у лексикографії при складанні словників нових слів та тлумачних словників досліджуваних мов; у посібниках з лінгвістичних аспектів економічної лексики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. на CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, 2009. 1736 с.
2. Кочан І. М. Динаміка і кодифікація термінів з міжнародними компонентами в сучасній українській мові. Львів, 2004. 520 с.
3. Левицький М. Паки й паки (Про нашу літературну мову). Відень-Київ, 1920. С. 6 – 7.
4. Наконечна Г. Термінологізація і детермінологізація: ступінь опрацювання й вектори розвитку. *Теорія терміна : конкретизація лексико-семантичних парадигм : монографія*. Львів, 2018. С. 11–37.
5. Нікітіна Ф. О. Семантичні та словотворчі проблеми сучасної термінології. Київ, 1978. 32 с.
6. Панько Т. І. Від терміна до системи. Львів, 1979. 146 с.
7. Русанівський В. М. Структура лексичної і граматичної семантики. Київ, 1988. 240 с.
8. Склад і структура термінологічної лексики української мови / Крижанівська А. В. та ін. ; за ред. А. В. Крижанівської. Київ, 1984. 196 с.
9. Тодор О. Г. Детермінологізація. *Українська мова : енциклопедія* / НАН України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні, Інститут української мови; редкол.: В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. 2-ге вид., випр. і доп. К. : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. С. 139–140.
10. Шелепкова І. М. Від терміна до економічної термінології сучасної української мови. *Сучасна філологічна наука: актуальні питання та вектори розвитку : колективна монографія* / відп. за випуск М. В. Мамич. – Львів-Торунь : Ліга-Прес, 2021. С. 247 – 276.

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 03.02.2026
 Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.03.2026
 Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.05.2026